

عبدالرضا مهری/مهر ایران

دکتر یحیی فوزی، استاد علوم سیاسی پاسخ می دهد

چرا مشروطه «پروژه ناتمام» شد؟

علوم سیاسی

مهدیه سادات نقیبی

گروه اندیشه

۱۱۹ سال پس از پیروزی نهضت مشروطه، هنوز این پرسش کلیدی پابرجاست که چطور باید مسیر توسعه را پیمود؟ توسعه سیاسی با چه ابزارهایی محقق می‌شود؟ چرا این جنبش مردمی به «پروژه‌ای ناتمام» بدل شد؟ درس‌ها و عبرت‌های آن برای امروز ما ایرانیان چیست؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها با دکتر یحیی فوزی، استاد علوم سیاسی و عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، به گفت‌وگو نشستیم. او معتقد است شکاف میان نخبگان و مردم، دخالت قدرت‌های خارجی و نبود رهبری واحد، سرنوشت محتومی را برای آن رقم زد. تجربه مشروطه این هشدار را به ما می‌دهد که حکومت بدون مردم، قایقی بی‌پارو در دریای بحران‌هاست و سیاست‌ها و حاکمیت‌ها بدون حمایت مردمی، محکوم به شکست‌اند. بنابراین «تقویت رابطه مردم و حاکمیت» مهم‌ترین درس مشروطه برای امروز ماست.»

جناب دکتر فوزی، نهضت مشروطه صحنه تقابل چه گفتمان‌هایی بود؟

نهضت مشروطه عرصه تقابل سه گفتمان اصلی بود: «گفتمان غرب‌گرا» که تنها راه پیشرفت را در پیروی از مدرنیته غربی می‌دید، «گفتمان سنت‌گرا» که مدرنیته را ناسازگار با ارزش‌ها و بنیان‌های دینی و بومی می‌دانست و گفتمان سوم که در پی تلفیق دین و مدرنیته و یافتن راهی میانه بود. این گفتمان‌ها در بستری از استبداد شدید داخلی، وابستگی سیاسی و اقتصادی ایران به قدرت‌هایی چون روسیه و انگلیس و احساس عقب‌ماندگی جامعه شکل گرفتند. در آغاز، این سه جریان در مطالبه محدود کردن قدرت مطلقه شاه و قانونمند کردن ساختار حکومت هم‌صدا بودند، اما پس

از مرگ مظفرالدین شاه و آغاز فعالیت مجلس، شکاف‌ها میان آنان آشکار شد.

چه عواملی باعث انحراف این نهضت و عدم تحقق اهدافش شد؟

نبود رهبری یکپارچه، تدریجی‌ها و افراط‌گرایی درون گروهی و همچنین دخالت قدرت‌های خارجی در حمایت از برخی جریان‌ها، موجب انحراف مسیر نهضت و بروز خشونت و گسست در میان مشروطه‌خواهان شد. در نتیجه، بسیاری از اهداف اولین این جنبش تحقق نیافت و مشروطه به مسیری ناتمام کشیده شد و بسیاری آن را «پروژه‌ای ناتمام» می‌خوانند. از عوامل خارجی آن، دخالت قدرت‌های استعماری انگلیس و روسیه برجسته بود که با حمایت‌ایزاری از جریان‌های سیاسی متفاوت، نهضت را به بازیچه نفوذ خود بدل کردند. این مداخلات باعث افزایش اختلافات میان رهبران مشروطه و ایجاد شکاف عمیق در صفوف آن شد. همچنین جنگ جهانی اول موجب قحطی، ناامنی و بحران‌های اجتماعی شد که مردم را از مسیر مشروطه دور کرد و بدبینی نسبت به آن را افزایش داد.

در بُعد داخلی، فقدان رهبری واحد و انسجام در میان رهبران مشروطه، باعث گوناگونی گفتمانی و در نتیجه منازعات تدریجانه شد. خشونت‌ها و ترورها، هم در مقابل شاه و درباریان و هم در درون گروه‌های مختلف، فضای سیاسی را ملتهب و پیچیده کرد. این وضعیت، مردم را سردرگم و ناامید کرد و به تدریج باعث کناره‌گیری آنان از نهضت شد. حتی بسیاری از روحانیونی که در آغاز، از مشروطه حمایت کرده بودند، به تدریج از صحنه کنار رفتند و مشروطه به دست کسانی افتاد که روح اولیه نهضت را تحریف کردند.

آیامی توان گفت آرمان‌های این پروژه ناتمام، در انقلاب ۱۳۵۷ بازتولید شد؟

بله، نهضت مشروطه می‌تواند به عنوان پروژه‌ای ناتمام تلقی شود که آرمان‌هایش در انقلاب ۱۳۵۷ مجدداً احیا شد؛ آرمان‌هایی همچون عدالت، قانون‌گرایی و مشارکت مردمی که در مشروطه مطرح شد، در انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ دوباره بازتولید شدند، اما در بستری دینی و بومی‌شده. این امر نشان‌دهنده تداوم مفهومی این آرمان‌ها و در عین حال گسست تاریخی در بسترهای اجتماعی و سیاسی میان دو رویداد است.

کدام عناصر «فکری» یا «نهادی» نهضت مشروطه تا امروز باقی مانده‌اند؟

بسیاری از نهادها و اصول مشروطه در ساختار سیاسی ایران امروز تداوم یافته‌اند. مجلس

شورای ملی که در مشروطه شکل گرفت، امروز به مجلس شورای اسلامی تبدیل شده و نهاد اصلی قانونگذاری کشور است. نقش مجتهدین در نظارت بر قوانین نیز از مشروطه آغاز شد و پس از انقلاب اسلامی با تأسیس شورای نگهبان ادامه یافت؛ این شورا قوانین مصوب مجلس را از نظر شرع و قانون اساسی بررسی می‌کند.

اصل تفکیک قوا نیز از مشروطه باقی مانده، هرچند در جمهوری اسلامی با توجه به اصل ولایت فقیه، تمامی قوای کشور تحت هماهنگی ولی فقیه قرار دارند. مشارکت عمومی که در مشروطه شکل گرفت، در انقلاب اسلامی گسترده‌تر و فراگیرتر شد و به تأسیس نظام جمهوری اسلامی با تأکید بر «جمهوریت» انجامید.

همچنین حمایت از احزاب، گروه‌های سیاسی و انجمن‌ها که در مشروطه آغاز شد، در انقلاب اسلامی تقویت شده است. از نظر فکری، انقلاب اسلامی بسیاری از آرمان‌های مشروطه را در قالبی نوین و بومی‌شده بازتولید کرد: مفاهیمی مانند آزادی، عدالت، برابری و قانون‌گرایی با رویکردهای جدید دینی و فرهنگی تلفیق شدند. این تلفیق، پایه‌های یک الگوی توسعه بومی و هویتی ایرانی را شکل داده که وجه تمایز انقلاب اسلامی است. استمرار و ماندگاری این الگو مستلزم رفع چالش‌های نظری و عملی و تنویرسازی دقیق‌تر آن است تا بتواند ایران را به الگویی قدرتمند و بومی توسعه‌یافته تبدیل کند.

با توجه به تجربه تاریخی مشروطه، چگونه می‌توان بر دوگانه «سنت‌گرایی-تجدد» در

ناکامی نهضت مشروطه چقدر ریشه در گسست میان روشنفکران و جامعه داشت و چگونه می‌توان از تجربه تاریخی آن برای ترمیم رابطه «نخبگان-مردم» استفاده کرد؟

یکی از دلایل اصلی ناکامی نهضت مشروطه، گسست و فاصله فراینده میان نخبگان و بدنه اجتماعی بود که از ابتدا تا پایان انقلاب دیده می‌شد. این شکاف نه تنها میان نخبگان و مردم، بلکه در درون خود نخبگان نیز وجود داشت؛ از جمله میان روشنفکران سکولار و نخبگان دینی و همچنین میان فقهای مشروطه‌خواه و مشروعه‌خواه. این اختلافات شدید و شکل‌گیری جریان‌ات تندرو باعث تخریب فضای گفت‌وگو، افزایش خشونت و ترور شد و در نهایت فضای سیاسی را مبهم و غبارآلود کرد، به‌گونه‌ای که مردم قادر به تشخیص درست و نادرست نبودند و به تدریج از نهضت دور شدند.

از سوی دیگر، بحران‌های متعدد اجتماعی، اقتصادی و امنیتی مانند حضور بیگانگان، قحطی، بیماری و ناامنی نیز مردم را بیشتر به دغدغه‌های معیشتی خود مشغول کرد و باعث کاهش مشارکت آنان در فعالیت‌های سیاسی شد. هرچند طبقات مختلفی شامل روحانیون، روشنفکران، بازاریان، زنان، اقوام و اقلیت‌ها در نهضت حضور داشتند، اما عدم انسجام و سردرگمی میان رهبران و نخبگان، موجب کاهش اعتماد مردم و جدایی آنان از انقلاب مشروطه شد. تجربه مشروطه نشان می‌دهد که جنبش‌ها بدون حمایت و همراهی واقعی مردم به سرعت به شکست می‌انجامند. بنابراین، برای ترمیم رابطه نخبگان و مردم باید اعتمادسازی، احترام متقابل، پرهیز از تفرقه و خشونت و شفاف‌سازی اهداف، به طور جدی دنبال شود.

برش

نایب رئیس کمیسیون انرژی مجلس مطرح کرد؛

تخصیص اعتبار به پروژه‌های کلان کاهش کسری تراز انرژی با نشان‌دار کردن مالیات‌ها

نایب رئیس کمیسیون انرژی مجلس گفت:

از منظر اقتصادی، اجرای طرح‌های مربوط به توسعه راه‌ها و آبرسانی در چارچوب طرح نشان‌دار کردن مالیات باعث بهبود «ضرب دسترسی به خدمات زیربنایی» شده و زمینه‌ساز کاهش هزینه‌های اجتماعی و افزایش بهره‌وری عوامل تولید در مناطق محروم خواهد بود.

فرهاد شهرکی، نایب رئیس کمیسیون انرژی مجلس با اشاره به این موضوع که نشان‌دار کردن مالیات‌ها یکی از سیاست‌های نوین در حوزه حکمرانی مالی و افزایش شفافیت مالیاتی است، تصریح کرد: در صورت طراحی و اجرای اصولی، طرح نشان‌دار کردن مالیات می‌تواند پیوند میان مالیات‌دهنده و کارکرد دولت را تقویت کند. این سیاست از منظر اقتصاد رفتاری، نوعی «پاسخگویی متقابل دولت» به شهروندان تلقی می‌شود و موجب ارتقای رضایت و اعتماد عمومی

نایب رئیس کمیسیون انرژی مجلس گفت:

وی ادامه داد: اعمال چنین سیاستی باید در چارچوب ملاحظات اقتصاد کلان، پایداری مالی بودجه، عدالت منطقه‌ای و اصل کارایی صورت گیرد. مشارکت هدفمند و نظارت‌پذیر شهروندان در تعیین حوزه‌های مصرف مالیات، به شرط عدم اخلال در نظام اولویت‌بندی ملی و رعایت توازن منطقه‌ای، می‌تواند ابزار مناسبی برای افزایش مشروعیت تارادهای مالیاتی، کاهش فرار مالیاتی و نهایتاً ارتقای سرمایه اجتماعی دولت باشد.

نایب رئیس کمیسیون انرژی مجلس خاطر نشان کرد: در شرایطی که کشور با چالش‌های مزمن در حوزه انرژی همچون شدت مصرف بالا، عدم توازن عرضه و تقاضا، وابستگی به پارانه‌های پنهان و فرسودگی زیرساخت‌ها مواجه است، تخصیص هدفمند بخشی از درآمدهای

رئیس دانشگاه علوم پزشکی استان قزوین خبر داد:

خرید دستگاه سنگ شکن کلیه

از محل یک درصد مالیات نشان دار

پیشرفته و با تکنولوژی روز است و می‌تواند نیازهای بیماران کلیوی را برطرف کند و اقدام ارزشمندی است که قدردان ایشان هستیم. رئیس دانشگاه علوم پزشکی استان قزوین اظهار داشت: این فعال اقتصادی نیکوکار سالانه به‌طور میانگین ۲۰۰ میلیارد تومان از محل مالیات یک درصد نشان دار شده به امور خیریه اهدا می‌کند که قرار است این میزان اهدافی را در بخش آموزش هزینه کنیم. وی افزود: تعدادی کلاس‌های آموزشی نیمه تمام پزشکی داریم که از این محل نسبت به تکمیل کلاس‌ها هزینه خواهیم کرد.

طاهر احمدی گفت: امیدواریم با کمک خیرین بتوانیم یک دستگاه «سی تی اسکن» هم برای استان خریداری کنیم. وی درخصوص سایر نیازهای اولویت دار استان بیان کرد: البته کمبود تجهیزات درمانی زیادی داریم اما تهیه دستگاه شتاب‌دهنده که ۱۲۰ میلیارد تومان هزینه دارد برای تشخیص و درمان بیماران سرطانی از دیگر اولویتهاست که تلاش می‌کنیم آن را نیز تهیه کنیم.

سیستان، خوزستان، شرق اصفهان، کرمان و بخش‌هایی از هرمزگان و بوشهر می‌تواند، نقش مؤثری در تحقق عدالت فضایی، کاهش مهاجرت‌های اجباری، ارتقای سطح سلامت عمومی و تقویت تاب‌آوری معیشتی ایفا کند.

شهرکی گفت: از منظر اقتصادی، اجرای طرح‌های مربوط به توسعه راه‌ها و آبرسانی در چارچوب طرح نشان‌دار کردن مالیات باعث بهبود «ضرب دسترسی به خدمات زیربنایی» شده و زمینه‌ساز کاهش هزینه‌های اجتماعی و افزایش بهره‌وری عوامل تولید در مناطق محروم خواهد بود. اما نکته کلیدی، ضرورت انطباق طرح‌های آبرسانی با اصول مدیریت یکپارچه منابع آب، ارزیابی‌های هزینه - فایده و لحاظ مسائل اقلیمی و زیست‌محیطی در انتخاب پروژه‌هاست تا از تحمیل هزینه‌های پنهان در بلندمدت جلوگیری شود.

گفته این نماینده مجلس، نشان‌دار کردن مالیات‌ها، اگر به‌صورت هوشمندانه طراحی شود، می‌تواند به یکی از ابزارهای مؤثر در تحقق راهبردهای اقتصاد مقاومتی تبدیل شود. از یکسو، سبب افزایش شفافیت و پاسخگویی در تخصیص منابع عمومی می‌شود و از سوی دیگر، انگیزش روانی و مشارکت‌جویانه مردم در توسعه را به دنبال دارد. چراکه شهروندان احساس

دولت و بخش خصوصی در مسیر تولید تبدیل خواهد شد.

این نماینده مجلس در پایان تأکید کرد: در مجموع، نشان‌دار کردن مالیات‌ها می‌تواند در صورت هماهنگی با سیاست‌های کلان بودجه‌ای و توسعه‌ای، موجب ارتقای کارآمدی مالیات، اعتماد عمومی و در نهایت جهش در شاخص‌های سرمایه‌گذاری و تولید ملی شود.

می‌کنند مستقیماً در جهت‌دهی به توسعه کشور نقش دارند.

شهرکی گفت: از حیث تقویت سرمایه‌گذاری، اگر بخشی از مالیات شرکت‌ها و فعالان اقتصادی در قالب نشان‌دار به حوزه‌هایی مانند زیرساخت تولید، حمایت از نوآوری، آموزش مهارت‌محور یا توسعه خوشه‌های صنعتی اختصاص یابد، آنگاه مالیات از یک هزینه جبری به سرمایه‌گذاری مشترک

نماینده خمین در مجلس شورای اسلامی:

مشارکت مردم در تعیین محل مصرف مالیات‌شان

زمینه‌ساز نظام مالیاتی مردم‌محور خواهد شد

شوند، احساس مسؤولیت اجتماعی بیشتری پیدا می‌کنند. بیات گفت: طرح نشان‌دار کردن مالیات‌ها اثرگذاری بالایی در افزایش شفافیت در نحوه هزینه‌کرد مالیات‌ها دارد. وقتی پروژه‌ای تعریف می‌شود و اعتباری به آن اختصاص پیدا می‌کند، مردم می‌توانند میزان پیشرفت آن پروژه را رصد کنند و در جریان امور قرار داشته باشند. وی ادامه داد: سوق دادن درآمدهای مالیاتی به حوزه انرژی و اجرای طرح‌های کلان حوزه انرژی نیز مثبت ارزیابی می‌شود. به ویژه در شرایط فعلی که با ناترازی مواجه هستیم، بردن درآمدهای مالیاتی به سمت این پروژه‌ها به نفع کشور است.

بیات، نماینده خمین در مجلس در پایان گفت: با توجه به افزایش ۵۰ درصدی اعتبارات طرح نشان‌دار کردن مالیات‌ها در سال ۱۴۰۴ و تمرکز بر طرح‌های جدید در راستای افزایش عدالت اجتماعی و اقتصادی و کاهش ناترازی انرژی با تصمیم مستقیم مردم، مشارکت دادن مردم در تعیین محل مصرف مالیات منجر به کارآمدی بیشتر مالیات مردم و زمینه‌ساز نظام مالیاتی مردم‌محور خواهد شد.

نماینده خمین در مجلس گفت: افزایش ۵۰ درصدی اعتبارات طرح نشان‌دار کردن مالیات‌ها در راستای افزایش عدالت اجتماعی و اقتصادی و کاهش ناترازی انرژی با تصمیم مستقیم مردم است و این مشارکت مردمی زمینه‌ساز نظام مالیاتی مردم‌محور خواهد شد. محمد بیات، نماینده خمین در مجلس در ارتباط با این موضوع که در سال ۱۴۰۳ حدود پروژه به نظر مستقیم مردم در چارچوب طرح نشان‌دار کردن مالیات‌ها بیش از ۱۲ هزار میلیارد تومان اعتبار دریافت کردند و همه این پروژه‌ها در سال گذشته پس از سال‌ها به اتمام رسیدند، تصریح کرد: همین که مودیان می‌بینند مالیات پرداختی‌شان گرهی از مشکلات کشور باز کرده و در جای مناسبی هزینه شده است، انگیزه آن‌ها برای پرداخت مالیات افزایش پیدا می‌کند و با رضایت خاطر بیشتری اقدام به پرداخت مالیات می‌کنند. این نماینده مجلس خاطر نشان کرد: هر سبستی که در راستای تحقق مشارکت مردم در اقتصاد در دستور کار قرار بگیرد، مثبت ارزیابی می‌شود. هر چقدر مردم در امور کشور بیشتر درگیر